

Kısa Türkiye Tarihi

Sina Akşin

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 25. Basım 2018, 342 Sayfa, ISBN: 978-9944-88-172-2

Hümeyra TÜFEKÇİ*

Sina Akşin'in "Kısa Türkiye Tarihi" isimli kitabı 25. ve son baskısını Mayıs 2018'de Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan yapmıştır. Kitabın kapağında Sakarya Meydan Muharebesi'nin canlandırıldığı bir resim bulunmaktadır. Sina Akşin, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Lisans eğitiminin ardından Boston'da master eğitimi görmüş, 1968 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Son Çağ Tarihi alanında doktor unvanı almıştır. Doktora tezinin konusu olarak ise 31 Mart vakasını çalışmıştır. Eser; Feroz Ahmad, Bernard Lewis, Erik Jan Zürcher gibi tarihçilerin ortaya koyduğu muhtasar Türk siyasi tarihi kitaplarına bir alternatif oluşturmaktadır.

Eser beş ana bölüm ve otuz dört adet başlıktan oluşuyor. Eserin sonuna, "yararlı olabilecek kaynaklar" başlığı ile bir bölüm eklenmiştir. Eserin Giriş bölümünde dört başlık bulunmaktadır. İslamlaşana kadar Türklerin tarihinin özet geçildiği bu bölümün devam eden kısımlarında kitabın içeriğini daha iyi kavramamızı sağlayabilecek konu ve kavramlara değinen Akşin; klasik Osmanlı siyasi ve toplumsal düzenine ilişkin okura bir perspektif sunmaktadır. Hasta Bir İmparatorluk başlığında tarihi III. Selim döneminden başlatan Akşin, yalın bir kronolojiyle sözü Tanzimat'a kadar getirirken bu süreci hazırlayan

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, humeyra.tufekci@yahoo.com

olaylara ayrı bir parantez açmayı uygun bulmuş ve Sened-i İttifak, Yunan İhtilalı – Mısır Sorunu, 1838 Antlaşması'ndan kısaca bahsederek, süreci okurun zihninde netleştirmiştir. Sina Akşin, Tanzimat'a ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarır; Tanzimat, Osmanlı'nın yarı sömürge durumuna düşmesiyle birlikte geldiği için, birçok ulusçu yazarımız onu pek de hoş bulmazlar. Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin çok düşkün zamanına denk gelmiştir. Ama Tanzimat'ın halkımızın insan hakları, hukuk devleti, demokrasi mücadelesinin başlangıcı olduğunu da unutmamak gerekir. (s. 31) Ardından yaşanan Islahat Fermanı ve bunun doğurduğu tepkiler sonucunda ortaya çıkan Genç Osmanlılar hareketini irdeleyen Akşin'in bu noktada olayları birbirine neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde ustalıkla bağlayabildiğini söyleyebiliriz. Zira Türk siyasi tarihi aşağı yukarı 1945'lere kadar idare biçimi anlamında bir istikrara kavuşmamıştır. İstikrara kavuşmadığı gibi ardı ardına gelen bu aktüel hareketler birbirlerinin tetikleyicisi olmuşlardır. Sina Akşin ise bu çerçeveyi okura gayet başarılı bir şekilde sunabilmektedir. Esere yeniden dönecek olursak Abdülhamid ve başarısız Meşrutiyet denemesinin ardından 33 yıllık bir Abdülhamid iktidarı söz konusudur. Abdülhamid dönemini anlatırken Akşin, asıl ağırlığı bu dönemin yenilikçi hareketlerine verir ve Prens Sabahattin, Ahmet Rıza gibi özel isimlerden söz eder. Esasında bu iki isim cumhuriyeti kuracak çekirdek kadroyu yetiştiren İttihat ve Terakki'nin ideolojik ve eylemsel temellerini atan iki isimdir. Konu edindiği bir diğer başlık da muhtasar Türk siyasi tarihi kitaplarına pek konu edinmeyen bir olay olan Japon-Rus Savaşı'dır. Japonya'nın muharebede Rusları, esasında bir Asyalı devletin Avrupalı bir devleti mağlup etmesi herkesi şoka uğratmasının yanında bir meşrutî monarşi dalgası yarattı. Önce Rusya, sonra Çin ve İran bu dalganın içine çekildi. Bu denklemin dışında bir Osmanlı Devleti düşünülemezdi. Manastır'da Kolağası Niyazi Bey'in dağa çıkmasıyla Osmanlı'nın II. Meşrutiyet macerası başlamış oluyordu. Akşin bu hareketin öncüsü İttihat ve Terakki'yi beş olgu içinde tanımlamaktadır; Türkçülük, Gençlik, Yönetenler Sınıfından Olmak, Mekteplilik, Burjuva Zihniyetli Olmak... İttihat ve Terakki Cemiyetinin toplum tabanında ve dolayısıyla iktidarda ne derece bir fizik ağırlığı olduğunu tartışan Akşin, bu hareketin saflığını koruyamamasına rağmen öncü bir hareket olduklarını söylemektedir. 31 Mart Vak'ası, Babıâli Baskını gibi hadiselerden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin geçirdiği dönüşümleri ve özellikle Avrupa kamuoyundaki yansımaları aktaran Akşin, bu dönemi "Denetleme İktidarı Dönemi" olarak adlandırır ve bu dönemin birçok alanda yol açtığı bilançoju istatistik olarak sunar. Burada Sina Akşin'i farklı kılan bir diğer husus ise kronolojiyi ustalıkla aktarırken salt tarihsel anlatıya bağımlı kalmaması olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde başlıca fikir akımlarına (İslamcılık, Garpcılık, Türkçülük, Sosyalizm) alt başlıklar altında değinmesi dönemin genel ideolojik muhtevasını anlamamız açısından okura yardımcı oluyor. II. Balkan Savaşı'nın ve Edirne'nin geri alınmasının ardından Enver Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'yla rekabetinden bahseden Akşin; Mustafa Kemal Paşa'nın nasıl devre dışı bırakıldığını ve I. Dünya Savaşı'na girecek kadronun nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bilgiler vermektedir. Eser muhtasar bir kitap olmasına rağmen okuru şaşırtmayı başaracak kadar geniş bilgileri aktarmıştır. Örneğin İttihat Terakki Cemiyeti'nin danışmanlığını yapan Marksist Alexander Helpand'ın

kazandırdığı emperyalizm, sömürü kavramları; Düyûn-ı Umûmi aracılığıyla devletin nasıl sömürüldüğüne ilişkin kazandırdığı bilince dair Akşin'in düştüğü şerhler, kurumun anlaşılması açısından önemli bilgiler verir.

I. Dünya Savaşı'nda yaşananları belli başlıklar altında özetleyen Akşin, Atatürk dönemini ise Filistin bozgunundan başlatmıştır. Atatürkçü kimliğiyle tanınan Akşin, bu bölümde Sultan Vahdettin'in Mustafa Kemal Paşa'ya ülkeyi onun kurtaracağına dair ümitlerini aktardığı diyalogu zikrederek, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla Anadolu'daki örgütlenmenin seyrettiği çizgiyi Anadolu direnişçileri, İstanbul hükümeti ve işgalci İtilaf kuvvetleri üçgeninde anlatmaktadır. Bu noktada göz önüne koyduğu detaylar Cumhuriyet'e giden süreci anlamak açısından önemlidir. Akşin, Mustafa Kemal'in Milli Mücadele sırasında üstlendiği öncü rolü, Meclis'te yürüttüğü siyaseti olabildiğince objektif bir biçimde aktarmaktadır. Büyük Taarruz ve zaferin ardından Cumhuriyet'in ilanı sürecini aktarmış, hilafetin kaldırılması ve laiklik meselesini anlatırken hilafetin dinsel tartışmalarına da değinmeden geçmemiş; laikliğin de nasıl anlaşılması gerektiği hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Eseri farklı kılan nokta ise, konu ettiği dönemi farklı perspektiflerden inceleyebiliyor olmasıdır. Aynı bölümde kullandığı; "Dergiler ve İdeoloji, Felsefi Bakımdan Atatürk Devrimi, İdeolojik Bakımdan Atatürkçülük" gibi alt başlıklardan oluşan teorik tarih anlatımı, inşa ettiği yapının temelini daha sağlam olmasını sağlamaktadır. Yeni cumhuriyetin önemli dönemlerinden birisi ise ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün dönemidir. II. Dünya Savaşı, Köy Enstitüleri gibi başlıklarda İnönü döneminin ilk safhalarına ışık tutan Akşin, çok partili hayata geçiş sürecini çeşitli istatistik ve alıntılarla aktarmaktadır. CHP'nin kendi içerisindeki karışıklıklar, DP iktidarı, 27 Mayıs'a giden süreç ve Demokrat Parti iktidarında gerçekleştirilen politikaları aktaran Akşin, DP iktidarının 1957 seçimlerinden sonra demokrasiden saptığını savunmaktadır. O dönemde diğer memleketlerde meydana gelen idari sorunlar ışığında 27 Mayıs'a giden süreci anlatır. Akşin'e göre 27 Mayıs hareketi darbedir, ama aynı zamanda devrimdir. Türkiye'de Atatürk ve İnönü'nün kurmuş oldukları demokrasi temellerini genişletip pekiştirmiştir. (s. 265) Kitabın bundan sonraki izlediği kronoloji 2000 yılları ve Ecevit iktidarının sonuna kadardır. Akşin'in bu bölümlerde izlediği metot tıpkı öncekiler gibi, tarihsel bilginin kavramsal bir arka planla sağlamaştırılmasına yöneliktir. Onun izlediği bu metot sayesinde okur, aşağı yukarı 200 yıllık bir tarihi kronolojik olarak öğrenmekle kalmayıp, dönemi tartışabilecek argümanlarla da beslenmiştir.